

ВІДГУК

рецензента

на дисертацію Воронської Наталії Олександрівни

«Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність теми дослідження. У своєму дослідженні авторка розглядає актуальне питання розвитку комунікативної компетентності підлітків в умовах інклюзивного освітнього простору. Це відповідає сучасним тенденціям впровадження інклюзії, що стає основним принципом освіти у демократичному суспільстві. В умовах воєнного стану в Україні кількість людей із особливими потребами невпинно зростає, що потребує особливої уваги до їхньої інтеграції. Водночас розвиток толерантності та навичок взаємодії у підлітків із типовим розвитком сприятиме гармонізації суспільства.

Авторка звертає увагу на те, що підлітки з особливими освітніми потребами, для яких комунікативна діяльність є провідною, часто стикаються із соціальними та емоційними бар'єрами, які ускладнюють їхню інтеграцію в суспільство.

Аналізуючи існуючі наукові дослідження, зазначається недостатність уваги до методів підвищення комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному середовищі. Відтак, обране дисертаційне дослідження є не лише соціально значущим, але й спрямованим на вирішення важливої наукової та практичної проблеми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота має чітку структуру та складається з анотації, вступу, трьох основних розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Усі етапи дослідження виконано з дотриманням логіки й послідовності.

У вступі представлено огляд стану розробки проблеми, що досліджується, підкреслено її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Окремо акцентовано увагу на науковій новизні та практичній значущості отриманих результатів. Також у вступі надано інформацію про апробацію основних положень роботи та впровадження її результатів.

У першому розділі представлена теоретична частина дисертації, виконана на основі достатньої кількості вітчизняних та іноземних джерел. Авторкою проаналізовано стан і особливості інклюзивного навчання, визначено ключові поняття дослідження. Цікавою є запропонована класифікація чинників і показників розвитку комунікативної компетентності підлітків в умовах інклюзивного освітнього простору. Огляд літератури вирізняється структурованістю, продуманою компоновкою та змістовним наповненням, що засвідчує наукове мислення авторки та її впевнену орієнтацію в методології наукових досліджень. Розділ викладено логічно й переконливо, що не лише підтверджує обґрунтованість обраного напрямку досліджень, але й визначає перспективи його подальшого розвитку.

У другому розділі «Експериментальне дослідження особливостей розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивних класах» представлено констатувальний етап експериментального дослідження. Розроблено дизайн експерименту, обґрунтовано вибірку та окреслено психодіагностичні методики.

За результатами проведеного констатувального дослідження дисертанткою встановлено, що такі особистісні риси, як доброзичливість, тривожність, а також індивідуально-психологічна якість потреба у саморозвитку, у підлітків-учасників дослідження мали середній рівень розвитку. Водночас емоційний інтелект характеризувався низьким рівнем розвитку, а за його шкалами найбільшого вдосконалення потребувало вміння керувати емоціями.

Результати вивчення рис міжособистісної взаємодії, які впливають на розвиток комунікативної компетентності підлітків, дозволяють зробити висновок, що інтерактивна спрямованість особистості на взаємодію та модель

самокерування у спілкуванні типу «Партнерство» мають низькі показники і потребують подальшого розвитку.

Авторкою встановлено, що найбільша статистично значуща різниця між підлітками з типовим розвитком і підлітками з особливими освітніми потребами (ООП) виявлена за груповими показниками. Зокрема, оцінка групової згуртованості, психологічної атмосфери та соціометричного статусу у підлітків з ООП виявилася нижчою, ніж у їхніх однолітків із типовим розвитком.

У третьому розділі викладене обґрунтування, характеристика структури та змісту соціально-психологічного тренінгу, спрямованого на розвиток комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі.

Авторка детально описала структуру й методи проведення тренінгу, враховуючи специфіку взаємодії в інклюзивних класах. Переконливо доведено ефективність програми соціально-психологічного тренінгу, яка сприяє: розвитку емоційного інтелекту, формуванню міжособистісних партнерських відносин, підвищенню рівня групової згуртованості, покращенню психологічного клімату в інклюзивному освітньому середовищі.

Висновки дисертаційного дослідження є чіткими, аргументованими та повністю узгоджуються з визначеною метою і завданнями роботи. Матеріали, подані в дисертації, відзначаються логічною послідовністю, продуманою структурою та глибоким аналізом.

Слід підкреслити, що дисертація вирізняється ґрунтовністю викладених положень, успішним поєднанням теоретичних досліджень і практичних результатів. Авторка продемонструвала високий рівень самостійності у розв'язанні актуальної наукової проблеми, здійснила всебічний теоретичний огляд і запропонувала значущі наукові результати, які мають інноваційний характер, а також практичну цінність.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів. Дисертанткою вперше теоретично обґрунтовано та емпірично верифіковано показники розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному

освітньому просторі, а саме: емоційний інтелект, самокерування у спілкуванні, групова згуртованість, психологічна атмосфера; систематизовано соціально-психологічні чинники розвитку комунікативної компетентності та розроблено їх класифікацію, яка містить: індивідуально-психологічні чинники, чинники міжособистісної взаємодії, групові та чинники непрямої дії; проаналізовано особливості спілкування підлітків з різними особливими освітніми потребами. Визначено сутність поняття «інклюзивний освітній простір», особливості і труднощі впровадження інклюзивної освіти в Україні. Подальшого розвитку набули форми та методи групової тренінгової роботи, спрямовані на підвищення рівня комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі. Доведено ефективність програми соціально-психологічного тренінгу підлітків в інклюзивному освітньому просторі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання результатів дослідження під час розробки тренінгів, інтерактивних занять, методичних матеріалів в інклюзивному освітньому просторі, під час професійної підготовки й підвищення кваліфікації психологів, педагогів, працівників соціальної сфери, при викладанні навчальних курсів «Спеціальна психологія», «Основи інклюзивної освіти», «Психолого-педагогічний супровід дітей та молоді з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору».

Повнота вкладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. За результатами дослідження опубліковано у 16 публікаціях (11 одноосібних і 5 у співавторстві), із них: 2 статті – у наукових виданнях, що входять до наукометричної бази Scopus, 4 статті опубліковано у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України. Аналіз змісту поданих публікацій підтверджує, що основні положення дисертації викладені у повному обсязі. Теоретичні засади, практичні рекомендації, проміжні й кінцеві висновки представлені у роботі та наукових статтях на належному науковому рівні й у достатньо повному вигляді.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Можна констатувати відсутність порушень академічної доброчесності при викладенні

результатів дисертаційного дослідження, наявність посилань за текстом дисертації на всі положення, що не є авторськими і задіяні як на теоретичному, так і емпіричному етапах дослідження. Ці висновки підтверджують результати перевірки рукопису дисертації за автоматизованою системою StrikePlagiarism.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження та отримані результати, вважаємо за доцільно назвати дискусійні положення та висловити зауваження й побажання до окремих результатів дослідження.

1. У підрозділі 1.4 представлено схему показників розвитку комунікативної компетентності. Варто уточнити, чому саме групові характеристики розглядаються як показники розвитку комунікативної компетентності підлітків.

2. Оскільки в дослідженні використовувалося 9 психодіагностичних методик, логічно було б наприкінці другого розділу представити загальну таблицю з їхніми результатами. Це забезпечило б кращу наочність і полегшило порівняння отриманих даних.

3. Третій розділ присвячений оцінці ефективності програми соціально-психологічного тренінгу, спрямованого на розвиток комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому середовищі. На нашу думку, для всебічного розвитку комунікативної компетентності учасників освітнього процесу було б доцільно розробити та впровадити програму психологічного тренінгу для педагогів і батьків.

4. У роботі зустрічаються поодинокі стилістичні та незначні технічні помилки.

Вказані зауваження й побажання не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його теоретичної та практичної цінності як такого, що є завершеним, цілісним і самостійним, характеризується науковою новизною, теоретичним і практичним значенням.

Загальний висновок:

Дисертаційна робота Воронської Наталії Олександрівни «Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному

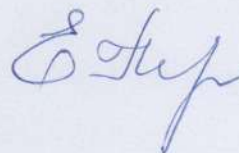
освітньому просторі» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведеного дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Воронська Наталія Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Запорізького національного університету

 О.Г. Малина

Підпис О.Г. Малини засвідчує:

доктор історичних наук, професор,

проректор з науково-педагогічної роботи

Запорізького національного університету

Ю.О. Каганов